

BANKOVNE KRIZE U NAPREDNIM FINANCIJSKIM SUSTAVIMA

Šantić, Marita

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:198571>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**BANKOVNE KRIZE U NAPREDNIM FINANCIJSKIM
SUSTAVIMA**

Mentor:

Izv.Prof.dr.sc. Roberto Ercegovic

Studentica:

Marita Šantić

Split, lipanj, 2016. godina

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	2
1.1 Definiranje problema istraživanja.....	3
1.2 Ciljevi rada.....	4
1.3 Metode rada.....	6
2. OPĆENITO O UZROCIMA I POVIJESTI KRIZA.....	9
3. TEORIJSKA UPORIŠTA U UZROCIMA BANKARSKIMH KRIZA.....	11
4. PREGLED BANKARSKIH KRIZA U EUROPI.....	12
4.1 Islandska financijska kriza.....	16
4.2 Ciparska kriza.....	19
5. BANKARSKE KRIZE U SAD-U.....	21
5.1 Temeljni uzroci financijske krize u SAD-u.....	23
5.2 Rješavanje krize štedionica u SAD-u.....	24
5.3 Financijska kriza u SAD-u 2007.godine.....	24
6. BANKARSKE KRIZE NA OSTALIM FINANCIJSKIM TRŽIŠTIMA.....	28
6.1 Bankovna kriza u RH.....	29
6.2 Bankovna kriza u RH 1998. godine.....	30
6.3 Financijska kriza u Njemačkoj.....	33
6.4 Financijska kriza u Japanu tijekom 1990-ih godina.....	34
6.5. Bankovna kriza u Norveškoj.....	34
7. REAKCIJE MONETARNIH I REGULATORNIH AUTORITETA I ANALIZA UČINKOVITOSTI.....	36
8. ZAKLJUČAK.....	38
9. LITERATURA.....	39

1. UVOD

Sama riječ kriza označava negativno stanje koje se može pojaviti unutar banaka i ugroziti njezino poslovanje. S bankovnom krizom dolazi i gubitak povjerenja javnosti u bankovni sustav, koji dovodi do navale ulagača za zahtjevima za povlačenje sredstava. S obzirom na zadanu temu bankovne krize u naprednim financijskim sustavima, u ovom radu bit će riječi o kretanju i učincima krize.

Kretanja i učinci od velike su važnosti jer se njihovim praćenjem nastoji pronaći rješenje iako to često i nije lako. Također će se spominjati bankovne krize koje su se pojavile u Europi te njezine posljedice, financijska kriza kojoj je prethodio rast plasmana financijskih institucija iznad dosadašnjih razina u uvjetima kada pojedine ekonomije nisu imale dovoljnu razinu razvoja te je gospodarski rast bio financiran porastom zaduženja.¹

Neki od uzroka koji dovode do krize su neadekvatna interna kontrola, rizik koncentracije kredita, nekompetentan management i rastući rizici. "Propusti u bankovnom poslovanju reduciraju depozite i izvore kreditnih plasmana te rezultiraju sustavnim rizikom."² Kako bi se banke spasile i kako bi se upravilo krizom, potrebno je poduzeti određene mjere, a sam pronalazak mjera za sanaciju nije lak, kao ni postupak pokušaja oporavka banaka od krize.

Proces oporavka uglavnom je dugotrajan. Kako bi se učinkovito upravljalo krizom potrebno je promptno djelovati, te rješavati probleme moralnog hazarda i napraviti identifikaciju kako bi se utvrdila dubina krize. Pošto još uvijek ne postoji jedinstven način za rješavanja krize potrebno je da se kod njezinog rješavanja uzmu u obzir ekonomske, socijalne i političke specifičnosti zemlje u kojoj je kriza nastala.

¹ Ilić, M. (2013): Razvoj globalne financijske krize i utjecaj na promjene u financijskom sustavu i gospodarstvu, str. 88

² Prga, I. (2006): Stabilnost Hrvatskog bankovnog sustava-jesu li bankovne krize prošlost?, str. 141

1.1 Definiranje problema istraživanja

Problem se javlja upravo iz tog razloga što postoje kontinuirane krize pojedinih banaka ili bankarskih sustava, čak i u najrazvijenijim financijskim sustavima svijeta. "Neka od važnijih pitanja su vezana uz nadolazeće reforme financijskog sustava, promjene upravljanja financijskim rizicima, fiskalne probleme i regulatorne zahtjeve. Posebno su značajne smjernice za pomoć realnom sektoru da se ublaže problemi i potakne gospodarski rast."³

"U zemljama koje su u većoj mjeri pogođene krizom prisutna je velika izloženost domaćem državnom dugu što se može odraziti na pitanja vezana uz stabilnost bankovnog sustava tih zemalja, posebno u kontekstu rješavanja dužničke krize na europskoj razini i poduzimanja mjera stabilizacije. Danas je zbog pada te stagnacije gospodarske aktivnosti došlo do porasta nezaposlenosti i povećanja fiskalnih deficita iznad stabilnih razina."⁴

"Negativne pojave se očituju godinama nakon početka krize i njihova se tendencija tek mijenjala zavisno o pojedinim faktorima, ponajprije o dubini krize, relativnoj snazi ekonomskog sustava i stanju gospodarstva prije krize. Globalni i europski financijski sustav je u skladu s globalnim kretanjima u posljednjih 20 godina povećao korištenje novih financijskih proizvoda koji su doprinijeli porastu rizika koji je rastao i liberalizacijom financijskih tržišta." "Iako je europski financijski sustav tradicijski bankocentričan, razvijeno suvremeno investicijsko bankarstvo velikih banaka pojedinih zemalja je doprinijelo prijenosu financijskih rizika na globalnoj razini. Zemlje u razvoju su gotovo redovito više pogođene budući da su ovisne o stranom kapitalu koji se može i povlačiti."⁵ Upravo iz ovih razloga od velike važnosti su učestale regulacije i mjere za sprječavanje negativnih posljedica.

³ Ilić, M. (2013): Razvoj globalne financijske krize i utjecaj na promjene u financijskom sustavu i gospodarstvu, str. 88.

⁴ Ilić, M. (2013): Razvoj globalne financijske krize i utjecaj na promjene u financijskom sustavu i gospodarstvu, str. 88

⁵ Ilić, M. (2013): Razvoj globalne financijske krize i utjecaj na promjene u financijskom sustavu i gospodarstvu, str. 88., 89

1.2 Ciljevi rada

Cilj je uočiti uzroke koji dovode do krize i reakcije nadzornih autoriteta. Često se postavlja pitanje zbog čega dolazi do financijskih kriza?! Razlog tomu su problemi u funkcioniranju bankovnog sustava, neravnoteža bilance plaćanja, prezaduženost zemalja, neadekvatna monetarna i tečajna politika. Naravno da postoje sličnosti kod određenih kriza, ali se njihovi uzroci mogu razlikovati isto kao i pronalaženje rješenja za njih. Nisu sve krize iste, one se razlikuju po vrstama, a mogu biti sljedeće:⁶

1. BANKOVNE KRIZE- koje imaju dva kriterija. Prvi kriterij je bank run koji vodi do zatvaranja i spajanja banaka ili do njihovog preuzimanja od strane države ili druge financijske institucije. Drugi kriterij bankovne krize je zatvaranje, spajanje, preuzimanje, državne potpore značajnim financijskim institucijama koji mogu ukazivati na opasnosti kod ostalih financijskih institucija. Problem kod ovih kriza može se javiti zbog poteškoća u praćenju vremenskog tijeka kriza.
2. KRIZA VANJSKOG DUGA- kod ove krize dolazi do reprogramiranja duga te pogoršanja uvjeta zaduživanja. Kao što i sam naziv krize govori, ona se također javlja i zbog nemogućnosti zemlje da vrati glavnica ili kamate duga. Problem je taj što se poteškoće javljaju kada je potrebno utvrditi godinu kada je kriza završila.
3. INFLATORNA KRIZA- kod ove vrste krize godišnja stopa zna iznositi i više od 20%.
4. VALUTNI SLOM- godišnja deprecijacijska stopa iznosi iznosi minimalno 15%.

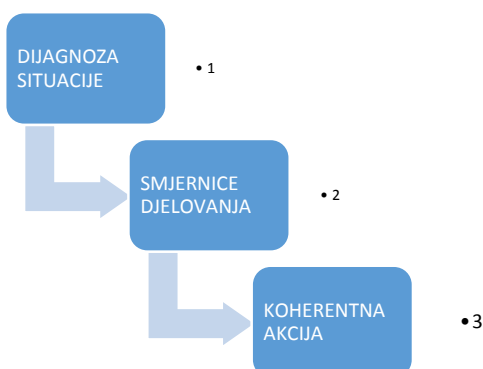
⁶ Dostupno na: <http://web.efzg.hr/dok/FIN/gkordic/FINANCIJSKE%20KRIZE.ppt>, slide 5., 6.

Cilj je da se utvrde uzroci kriza, a neki od njih mogu biti:

TRADICIONALNI PRISTUP- ovaj pristup zasniva se na analizi plaćanja bilance, krize se uglavnom definiraju pomoću indeksa pritisaka na valutnom tržištu koji utječu na promjene razina deviznih rezervi, razine kamatnih stopa i deviznog tečaja. Prednost kod ove metode je jednostavnost pristupa, a nedostatak u nemogućnosti rangiranja indikatora prema utjecaju na vjerojatnost nastanka krize.⁷

SIGNALNI PRISTUP- Kod ovog pristupa pretpostavlja se da se poremećaji koji ukazuju na krizu ne zbivaju slučajno, već su rezultat postepenih pogoršanja gospodarskih okolnosti. Promjena više varijabli kod signalnog pristupa može se promatrati kao indikator nadolazeće krize. Sustav ocjenjivanja indikatora temelji se na:- procjeni uspješnosti svakog indikatora pri signaliziranju krize, utvrđivanju vjerodostojnosti signala i procjeni indikatora kao ranog signala krize. Prednost je u jednostavnosti i jasnoći metode, a nedostatak u mogućem nedostatku dovoljno duge vremenske serije.⁸

Na temelju podataka koji su prikupljeni određenu krizu može se proglašiti globalnom samo ako ona ima neke od sljedećih navedenih elemenata: - da je kriza zahvatila dvije ili više regija, -broj zemalja zahvaćenih krizom u svakom području je tri ili više od tri i – zemlje zahvaćene krizom moraju značajno sudjelovati u bruto domaćem proizvodu, a krizom mora biti zahvaćen jedan ili više svjetskih financijskih centara.⁹ Što se tiče reakcije nadzornih autoriteta trebalo bi postupiti na način da se postavi:

Slika 1. Postupci kod rješavanja krize

⁷ Dostupno na: <http://web.efzg.hr/dok/FIN/gkordic/FINANCIJSKE%20KRIZE.ppt>, slide 7.

⁸ Dostupno na: <http://web.efzg.hr/dok/FIN/gkordic/FINANCIJSKE%20KRIZE.ppt>, slide 8., 9.

⁹ Dostupno na: <http://web.efzg.hr/dok/FIN/gkordic/FINANCIJSKE%20KRIZE.ppt>, slide 10.

1.3 Metode rada

"Kod metode rada, postoji Signalni (neparametarski) pristup koji nastoji prevladati poteškoće i ograničenja tradicionalnih tehnika u potrazi za indikatorima valutnih i bankarskih poremećaja. Pretpostavka signalne metode je da se poremećaji koji mogu završiti krizom ne zbivaju slučajno, već su rezultat postepenog pogoršanja ekonomskih uvjeta. Signalni pristup polazi od analize ponašanja svih ekonomskih i finansijskih varijabli, kretanja koja u pretkriznom razdoblju bitno odstupaju od uobičajenog ponašanja u normalnim razdobljima. Značajnije odstupanje odabranih pokazatelja od uobičajenog kretanja smatra se signalom ili upozorenjem budućeg poremećaja."¹⁰

"Signalni pristup zasnovale su Kaminsky, Lizondo i Reinhart (1997.) kao alternativnu metodu analize finansijskih kriza, koja omogućuje dublje razumijevanje ponašanja makroekonomskih snaga koje ekonomiju "guraju" u kriznu situaciju. Prednost je signalne metode u jednostavnosti njezine praktične primjene, jer nema zahtjeva za upotrebom veoma strogih analitičkih zahvata nad podacima. Prati se ponašanje izabrane grupe indikatora u razdobljima neposredno prije i nakon izbijanja krize i uspoređuje se s njihovim kretanjem u normalnim razdobljima. Signalnom se metodom može utvrditi relativna prognostička snaga pojedinog indikatora, što omogućuje rangiranje pokazatelja prema jačini i pouzdanosti njihovih upozoravajućih signala."

"Takvi indikatori ne služe samo za alarmiranje kriznih događaja, već je njima moguće pratiti i razinu osjetljivosti sustava na poremećaje u svakom trenutku. To je istovremeno i osnovna prednost signalne metode pred tradicionalnim tehnikama. Stoga, signalni sustav pokazatelja može biti koristan izvor informacija monetarnim vlastima o ranjivosti finansijskog sustava i u kombinaciji s ostalim raspoloživim metodama nadzora, može povećati manevarski prostor za prilagodbu mjera ekonomske politike da bi se ublažile posljedice kriza, ako ih je nemoguće izbjeći."¹¹

¹⁰ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 821., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

¹¹ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 821., 822., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

Što se tiče signala, kritične granice i matrice ocjenjivanja signala, tu indikatori šalju upozoravajuće signale kada njihova vrijednost prelazi unaprijed utvrđenu kritičnu granicu. Kritične granice treba odabrati pažljivo, vodeći računa o tome da se obuhvati što manje pogrešnih signala i da se ne zanemare oni signali koji su točni, a njih ima dosta. Nakon izbora kritičnih granica, treba se odrediti ukupan broj točnih i netočnih signala indikatora u kriznim i nekriznim razdobljima.¹²

Ispravan je i pouzdan signalni indikator koji šalje upozoravajuće signale u sklopu signalnog horizonta i ako ne šalje upozoravajuće signale u ostalim, normalnim razdobljima. Nakon izbora potencijalnih signalnih indikatora i utvrđivanja njihovih kritičnih granica prelazi se na ocjenjivanje kvalitete i vjerodostojnosti signala svakog pojedinog indikatora. Indikatori se ocjenjuju uz pomoć jednostavne matrice.¹³

Signalni horizont označava razdoblje prije pojave krize unutar kojeg se očekuju signali potencijalnih indikatora, dok su:¹⁴

- A - broj mjeseci pojave točnih signala (ima signala, ima krize)
- B - broj mjeseci pojave krivih signala (ima signala, nema krize)
- C - broj mjeseci pojave krivih signala (nema signala, ima krize)
- D - broj mjeseci pojave točnih signala (nema signala, nema krize).

¹² Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 829, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

¹³ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 829., 830. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

¹⁴ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 830. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

Tablica 1. Matrica za ocjenjivanje signalnih indikatora

UNUTAR SIGNALNOG HORIZONTA	IMA KRIZE	NEMA KRIZE	UKUPNI SIGNALI
Ima signala (st)=1	A	B	A+B
Nema signala (st)=0	C	D	C+D
Ukupni signali	A+C	B+D	A+B+C+D
Točni signali	A	D	A+D
Udio točnih U ukupnima	$A/(A+C)$	$D/(B+D)$	$(A+D)/(A+B+C+D)$
Udio netočnih U ukupnima	$C/(A+C)$	$B/(B+D)$	$(B+C)/(A+B+C+D)$

Izvor: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

"Ova matrica zapravo prikazuje četiri idealna slučaja, jer u stvarnosti ni jedan indikator ne može zadovoljiti u potpunosti navedene matrične kriterije. Ova je matrica koristan predložak da bi se utvrdilo koji su indikatori bliži, a koji udaljeniji od idealnih obilježja. Idealni je indikator onaj koji proizvodi samo točne signale, a to su slučajevi A (ima signala, ima krize) i D (nema signala, nema krize), i to svaki mjesec unutar utvrđenog signalnog horizonta (npr. 12 mjeseci prije krize). U tim idealnim slučajevima vrijedi da je $A > 0$, a $C = 0$, i $D > 0$, a $B = 0$."¹⁵

¹⁵ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 830. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

2. OPĆENITO O UZROCIMA I POVIJESTI KRIZA

"Sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada je postojao visok stupanj regulacije financijskih i bankarskih tržišta svijet se uglavnom suočavao s pojavom valutnih kriza različitog intenziteta. Jačanje procesa financijske deregulacije povećalo je osjetljivost financijskih sustava, što je u osamdesetima, a i u devedesetima rezultiralo sve češćom pojavom poremećaja u bankarskom sektoru. Ne tako rijetko, bankarske krize znale su za posljedicu imati ozbiljne valutne poremećaje, i to uglavnom u zemljama u razvoju i u tržištima u nastajanju u kojima se proces financijske liberalizacije i deregulacije odvijao unutar slabog i nerazvijenog institucionalnog okvira."¹⁶

"Snažna financijska liberalizacija, povezivanje financijskih tržišta, slobodniji protok kapitala, i val poremećaja koji su zahvatili istočnu i jugoistočnu Aziju u kasnim devedesetima, upozoravali su na visoke ekonomske i socijalne troškove poremećaja u bankarskom sustavu. Velika depresija 1929. bila je velika zbog toga što su pad cijena na tržištima kapitala i recesija uzdrмали ukupan američki financijski sustav."

"Promašeni zajmovi i navala štediša na banke stvorili su probleme u bilancama banaka, propast banaka blokirala je kreditne kanale prema stanovništvu i poduzećima, došlo je do smanjenja proizvodnje i osobne potrošnje, a to sve zajedno činilo je obilježje ozbiljne ekonomske kontrakcije-depresije. U takvim uvjetima ekonomija nije mogla oživjeti bez državne intervencije sa ciljem stabiliziranja bankarskog i financijskog sustava."

"U mnogim zemljama, već nakon drugog svjetskog rata zbog straha od pojave sličnih kriza uslijedila je čvršća financijska regulacija i kontrola kapitalnih tokova. Deregulacijom i postepenim ukidanjem kapitalnih ograničenja u osamdesetim i devedesetim godinama, rasla je osjetljivost bankarskih sustava, iako financijska liberaliza može biti potreban, ali ne i dovoljan uvjet za pojavu bankarske krize. Financijska se liberalizacija i nestabilnost bankarskih sustava često smatraju jednim od ključnih uzročnika izraženijih cikličkih oscilacija u devedesetima."¹⁷

¹⁶ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 807. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

¹⁷ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 808. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

Što se tiče uzroka i posljedica bankarskih kriza utvrđeno je da sa svakom novom kriznom epizodom u bankarstvu dolazi do proširenja liste potencijalnih uzročnika tih poremećaja. Usprkos mnoštvu provedenih istraživanja, konsenzusa među ekonomistima oko šire liste, uzročnika bankarskih kriza još uvijek nema.

"Uzrok tome je što se parcijalno analiziraju pojedinačne krizne epizode, ponekad se testiraju sasvim različite liste varijabli utjecaja, polazi se od različitih uzoraka (jedni ispituju zbivanja u razvijenim tržišnim ekonomijama, drugi u tržištima u nastajanju, treći polaze od kombiniranog uzorka), koriste se različite metode i tehnike mjerenja utjecaja potencijalnih uzročnika."

Posljedica te istraživačke rascjepkanosti nalazi se u nepostojanje zaokruženih teorijskih objašnjenja bankarskih kriza, i izostanak jedinstvene klasifikacije kriza po vrstama i vremenu njihova izbijanja (timing kriza). "Identifikacija bankarskih kriza za razliku od valutnih kriza, bankarske je krize teže identificirati konkretnim statističkim podatkom."¹⁸

" Vrste i uzroci bankarskih poremećaja- poznata su dva smjera istraživanja bankarskih kriza:

1. jedan smjer proučava mikroekonomski aspekt kriza, a
2. drugi smjer traga za makroekonomskim indikatorima bankarskih kriza.

Podjela na mikro i makro aspekt kriza potječe iz jasne konceptualne razlike između neuspjeha pojedinačnih banaka i sustavne bankarske krize."¹⁹

¹⁸ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 809. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

¹⁹ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 810. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

3. TEORIJSKA UPORIŠTA U UZROCIMA BANKARSKIH KRIZA

"Identifikaciju pogoršanja kvalitete ukupne aktive bankarskoga sektora uvijek otežava nedostatak adekvatnih direktnih tržišnih pokazatelja vrijednosti imovine banaka. To se može smatrati značajnim ograničenjem, jer su dosadašnji problemi bili često povezani sa zakašnjelom intervencijom vlasti na pogoršane uvjete u bankarstvu, nerješavanjem problema u hodu, i zbog zanemarivanja razine osjetljivosti strukture bankarskog sektora na poremećaje.

Početak bankarske krize najčešće označuju neki od specifičnih događaja kao što su, npr., navala štediša na banke i drastično smanjenje ukupnih bankarskih depozita, propadanje i zatvaranje pojedinih banaka, preuzimanje banaka, proširenje vladine pomoći u saniranju banaka, porast udjela loše aktive koja ne donosi očekivani prinos (više od 10% ukupne bankarske imovine), porast gubitaka po plasmanima.

Vrhunac bankarske krize obilježava zatvaranje većeg broja banaka s visokim udjelom u ukupnoj aktivi bankarskog sustava ili intervencija ekonomskih vlasti provedbom programa sanacije banaka. Dok je kod valutnih kriza lako utvrditi krizni događaj, primjerice, jednostavnim izračunavanjem indeksa pritiska na deviznom tržištu, konstrukcija indikatora bankarske krize gotovo je nemoguća zbog pojave problema asimetričnih informacija, i zbog problema dostupnosti stvarnih podataka o gubicima po plasmanima.

Primjerice, Caprio i Klingebiel, predlažu jednostavan kriterij utvrđivanja datuma početka krize koji kombinira podatke o gubicima po plasmanima i kvalitativne pokazatelje o zdravlju bankarske aktive, a potom se od eksperata traži stručna prosudba radi li se zaista o krizi ili ne.

Za identifikaciju kriza koristi se s nekoliko kriterija: udio gubitaka po plasmanima u ukupnoj bankarskoj aktivi premašuje 10%, trošak sanacije banaka prelazi 2% BDP, poremećaj se manifestira tako da država preuzimanjem banke, zatim navala štediša na šaltere ili signali poput zamrzavanja depozita i produženih praznika u bankama.

Lindren, Garcia i Saal (1996.), i Kaminsky i Reinhart (1996.) utvrđuju početak sustavnih bankarskih kriza identificiranjem događaja koji započinju navalom štediša na banke, portfolio poremećajima, bankrotom banaka i financijskih institucija, zatvaranjem, spajanjem i preuzimanjem problematičnih banaka i općom državnom intervencijom u bankarski sustav.²⁰

²⁰ Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava – primjena signalne metode, str. 809., 810. dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>

4. PREGLED BANKARSKIH KRIZA U EUROPI

Europsku dužničku krizu pokrenuli su događaji u američkom bankovnom sektoru. Razlog tome bila je situacija u kojoj prezaduženi američki vlasnici nekretnina nisu više mogli otplaćivati svoje hipotekarne zajmove, te su banke diljem svijeta čija su ulaganja bila povezana s navedenim zajmovima počele gubiti novac. "Konkretno, svjetska financijska kriza započela je u ljeto 2007. godine krizom tržišta nekretnina u SAD-u, velikim gubitcima i stečajima poduzeća iz financijskog sektora, a od 2008. godine zahvatila je i odvela u stečaj veliki broj poduzeća u realnom sektoru, a posebice građevinarstvu.

Uzrok krize bio je nagli pad cijena nekretnina u SAD-u, koje su prije toga dugo rasle potpomognute relativno lakim načinom uzimanja kredita uz početno niske kamatne stope, ali s mogućnošću promjena. Zajmoprimci većinom nisu ni bili svjesni rizika mogućeg povećanja kamatnih stopa. Tako je formirani veliki balon počeo popuštati i pokrenuo krizni scenarij. Kako dužnici nisu mogli podmirivati obveze preuzete kreditima zbog rasta kamatnih stopa, preprodajom kredita bankama širom svijeta kriza je poprimila globalne financijske razmjere..

Kriza koja je počela kolapsom velikih financijskih institucija u SAD-u brzo se proširila svijetom i dovela do problema i u europskom bankarskom sektoru. Tako je Njemačka morala spašavati svoju Hypo Real Estate holding kompaniju. Britanci su dokapitalizirali velike banke kao što su Royal Bank of Scotland, HBOS, Barclays, Francuzi BNP i Societe Generale i Nizozemci ING.

To je vodilo rastu kamatnih stopa i manjoj ponudi povoljnih kredita, odnosno novca, što je izravno utjecalo na manju osobnu potrošnju i investicije. Prodaja, osobito dobara koja se kupuju na kredit (automobili) drastično je padala, zalihe su rasle, a padala je i vrijednost dionica. Kako bi se umanjio takav utjecaj, prvo američka središnja banka, a zatim Europska središnja banka i sedam vodećih banaka već koncem 2008. godine smanjile su kamatnu stopu na 3,25%."²¹

²¹ Dr.sc. Đuro Benić (2012): Ekonomska kriza u Europi i Hrvatsko gospodarstvo, str. 848., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/138638>

"Krizu je stvarana desetljećima, u prvom redu velikim promjenama u udjelima rada i kapitala u korist kapitala u GDP-u, odnosno nacionalnom dohotku (dok je u razvijenim zemljama krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća udio rada iznosio oko 75%, u Europi početkom 21. stoljeća iznosi od 65 – 68%). Posljedica toga bio je nesrazmjer između ponude i potražnje koji se godinama rješavao kreditima bez krize sve dok život iznad dohodovne mogućnosti nije pukao.

Usporedno, europska dužnička kriza dostiže od 2010. do danas dramatične razmjere i prijeteći slomom kako Europske monetarne unije tako i nekih zemalja (Grčka, Portugal, Španjolska, Italija) povlačeći za sobom temeljne ekonomske probleme porast nezaposlenosti i pad GDP-a. Koncem 2010. dug Grčke iznosio je 340 mld eura, Irske 144,5 mld eura, koncem 2011. dug Španjolske iznosio je 735 mld eura, Portugala 490 mld dolara, dok je u siječnju 2012. dug Italije bio 1 935 mld eura ili 120% GDP, iako bi propisani najviši dug u eurozoni mogao biti 60% GDP-a."²² "Privatne banke koje su prerasle u fiskalne i nadzorne kapacitete države su Island, Cipar i Velika Britanija, a također su u problemima i oni bankarski sustavi u kojima su važnu ulogu u stvaranju problema imale državne banke Austrija, Njemačka i Slovenija.

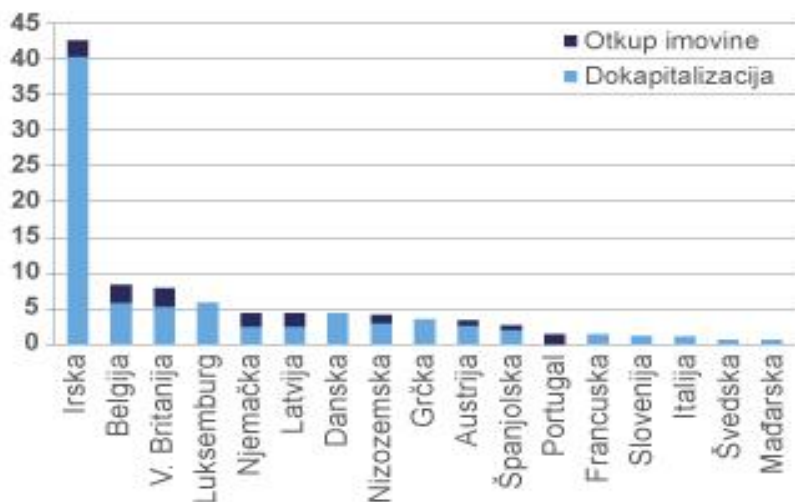
Prema Laeven-Valencijinim kriterijima čak 17 članica EU-a od 2008. zabilježilo je bankovnu krizu (11 država) ili zaslužilo epitet graničnoga slučaja (6 država). Međutim, ti podaci nisu konačni, jer minimalno ne uključuju sve troškove bankarskih kriza u Španjolskoj i Sloveniji koje još nisu razriješene, kao ni trošak najnovije ciparske krize. Troškovi su također podcijenjeni, jer je koncept fiskalnoga troška restrukturiranja banaka definiran veoma usko.

Naime, dokapitalizacije od strane države kroz proračun, knjižene su kao trošak, no iza velikih iznosa garancija dijelom se kriju interventne operacije koje su izvedene preko subjekata posebne namjene u čiju su korist izdavane državne garancije kao glavni instrument smirivanja panike štediša i vjerovnika. Europska komisija procijenila je da je ukupni iznos izdanih garancija u ovoj krizi prešao 40 posto vrijednosti BDP-a EU-a. Najveći dio garancija nikad se ne aktivira pa se i trošak po osnovi garancija ne knjiži sve dok se garancija ne aktivira."²³

²² Dr.sc.Benić, Đ. (2012): Ekonomska kriza u Europi i Hrvatsko gospodarstvo, str. 848., 849., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/138638>

²³ Šonje V. (2013): Poruka Europske bankarske krize, dostupno na: <http://www.banka.hr/pouka-europske-bankarske-krize/print>

"Zbog toga su iznosi fiskalnih troškova mali i iznose samo 0,8 posto BDP-a na razini cijelog EU-a, no taj iznos zavarava. Na primjer, u iznosima izravnih fiskalnih troškova nema nekih od najpoznatijih kriznih epizoda poput Fortisa (Benelux) i francusko-belgijske državne banke Dexije, koje su spašavane mimo državnih proračuna. Stoga s velikom rezervom treba tumačiti podatke o tome da su neke zemlje poput Francuske i Belgije zaradile na operacijama pomoći bankama. U toj su računici knjiženi samo prihodi po osnovi naknada na ime velikih iznosa izdanih garancija, ali ne i stvarni i potencijalni kapitalni gubici koji će se tek s vremenom iskristalizirati.

Izvor: "Facts and Figures on State Aid in the EU Member States: Autumn 2012 Update." European Commission Staff Working Document

Slika 1. Dokapitalizacija i otkup imovine u EU u % BDP-a do kraja 2011. godine

Izvor: <http://www.bank.hr/komentari-i-analize/pouka-europske-bankarske-krize>

Radi stjecanja boljeg dojma o operacijama spašavanja banaka, na grafu (graf 1) posebno su prikazani iznosi dokapitalizacija i otkupa imovine u postotku BDP-a, koji na razini EU-a iznose 2,6 posto, odnosno jedan posto BDP-a. Graf prikazuje iznose po zemljama članicama."²⁴

²⁴ Šonje V. (2013): Poruka Europske bankarske krize, dostupno na: <http://www.bank.hr/pouka-europske-bankarske-krize/print>

"Kada je riječ o državnim bankama u nama bliskim zemljama ističu se epizode s Hypobank Klagenfurt u Austriji, Novom ljubljanskom bankom (NLB) i Novom kreditnom bankom Maribor (NKBM) u Sloveniji te FHB-om u Mađarskoj. Također, još uvijek nije u potpunosti definiran rasplet s državnom štedionicom Bankia u Španjolskoj.

Riječ je o vrlo zanimljivom slučaju megaštedionice nastale spajanjem niza pokrajinskih štedionica među kojima je kontrolni udjel imala Caja Madrid čiji je 100-postotni vlasnik lokalna vlast. Jednako je tako neizvjesna sudbina niza pokrajinskih štedionica (cajas) koje su u vlasništvu lokalnih vlasti. Listi problema nedavno su se priključile i dvije ciparske banke koje su privatne, ali će završiti u državnim rukama Laiki i Bank of Cyprus."²⁵

Tablica 2: Najpoznatiji bankarski slučajevi u EU u koje je uključena državna potpora

Država	
Austrija	Hypobank, BAWAG, Kommunalkredit, Volksbank (u međuvremenu prodana ruskoj Sberbank)
Belgija	KBC, Fortis Belgija, Ethias
Danska	Fionia, Roskilde, EIK, Amargenbanken, Max Bank (sve banke završile u likvidaciji*)
Finska	Kaupthing Finland (podružnica islandske banke, likvidacija)
Njemačka	Commerzbank, Hypo Real Estate, HSH, BayernLB, WestLB (uredna likvidacija), SachsenLB, NordLB, Sparkasse Koln-Bonn i IKB,
Grčka	T-bank (likvidacija)
Mađarska	FHB (prodaja Allianzu)
Irska	Allied Irish Bank & INBS, Bank of Ireland, Quinn
Letonija	Parex
Luksemburg	Kaupthing Luksemburg (podružnica islandske banke, likvidacija), Fortis Luksemburg
Nizozemska	ABN AMRO, ING, Fortis Nizozemska, Aegon
Portugal	BPP, BPN
Slovenija	NLB, NKBM (očekuje se)
Španjolska	CCM, Caja Sur, UNNIM, CAM, očekuju se Bankia, Caixa Catalunya, Nova Caxia Galicia, Banco de Valencia
Švedska	Carnegie
Velika Britanija	Northern Rock, Bradford & Bingley, Lloyds, Royal Bank of Scotland, Dunfermline,
Cipar (očekuje se)	Laiki (likvidacija), Bank of Cyprus

Izvor: <http://www.banka.hr/komentari-i-analize/pouka-europske-bankarske-krize>

²⁵ Šonje V. (2013): Poruka Europske bankarske krize, dostupno na: <http://www.banka.hr/pouka-europske-bankarske-krize/print>

"Irska prednjači po iznosima državnih kapitalnih ulaganja u banke, jer je spašavala gotovo cjelokupni bankovni sustav koji su velikim dijelom zauzele dvije najveće banke – Allied Irish i Bank of Ireland. Za njom slijedi Belgija koja je prvo spašavala Fortis, a potom i poznatu državnu banku u kojoj je vlasništvo dijelila s Francuskom, Dexiju. Treća je Velika Britanija koja je, među ostalim, spašavala najveću europsku banku prije krize – Royal Bank of Scotland. Zanimljivo je i da se relativno visoko na listi našla Njemačka koja je uglavnom spašavala državne banke. Od većih privatnih banaka kapitalnu je potporu dobio Commerzbank, druga po veličini banka u Njemačkoj, i drugi po veličini nekretninski kreditor Hypo Real Estate."²⁶

4.1. ISLANDSKA FINANCIJSKA KRIZA

"Financijska kriza u Islandu započela je 2008. godine isto kao i kriza u SAD-u i u roku od mjesec dana dostigla je svoj vrhunac. Nije bilo nikakvih naznaka koje bi ukazivale na problematično stanje u islandskim bankama. Dana 25. rujna 2008. godine islandska banka Glitnir tražila je pozajmicu od islandske središnje banke kao posljednje utočište. Nakon konzultacija islandske vlade 29. rujna dogovorena je kupnja 75% udjela banke od strane države. Nekoliko dana kasnije dogodila se navala na banke gdje su u panici Islandđani podigli svoje depozite.

Kako bi pokušali smiriti situaciju islandska vlada donjela je zakon kojim se jamčilo za sve depozite islandskim građanima do neograničenog iznosa te se dalo veće ovlasti državnoj agenciji za nadzor financijskog tržišta FME preko koje su se trebale sanirati banke. Idući dan, 7. listopada, državna agencija FME preuzela je drugu i treću najveću islandsku banku Landsbanki i Glitnir. Istog dana Ujedinjeno Kraljevstvo vidjevši slom islandskih banaka kod kojih britanski građani imaju značajnije depozite donjelo je anti-teroristički zakon kako bi zamrzнула sva sredstva islandskih banaka u UK-u u svrhu zaštite svojih građana i njihovih depozita. Taj zakon izazivao je zgražanje javnosti u Islandu te je doveo do zaoštavanja diplomatskih odnosa između tih dviju država. Niti dva dana nakon što je FME preuzeo dvije islandske banke pod svoj nadzor, ista agencija preuzela je najveću islandsku banku Kaupthing pod svoju jurisdikciju te otpustila upravni odbor banke."²⁷

²⁶ Šonje V. (2013): Poruka Europske bankarske krize, dostupno na: <http://www.bank.hr/pouka-europske-bankarske-krize/print>

²⁷ Rotković, F. (2013): Uzroci nastanka i posljedice financijske krize u Islandu, str. 9., dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/641553.Uzroci_nastanka_i_posljedice_financijske_krize_u_Islandu.pdf

"Nevjerojatna brzina kojom je kriza pogodila Island je bila vidljiva u tome što su se u roku od samo dva dana tri najveće islandske banke našle pod nadzorom državne agencije. 24. listopada Island je službeno zatražio pomoć od MMF-a koji je to odobrio 19. studenog u iznosu od 2 milijardi dolara na rok od dvije godine. Od tog datuma 19. studenog krenula je postepena sanacija. Nedvojbeno je da je globalna financijska kriza imala utjecaj na većinu zemalja, bilo to direktno ili indirektno te u manjoj ili većoj mjeri.

Ona je otpočela u SAD-u kao uzrok prenapuhanog tržišta nekretnina, to jest hipoteka koje su se bazirale na njima. Zbog jeftinijih kamatnih stopa, krediti su postali povoljni, a opća gospodarska situacija prije krize je bila u uzlaznoj putanji bez ikakvih naznaka pogoršanja. To je navelo razne financijske institucije na pretjerani optimizam i smanjenu opreznost pri nuđenju kredita. Banke su smatrale da pri tako dobroj gospodarskoj situaciji ne može ništa poći krivo te su minimalni uslovi za kreditiranje smanjeni.

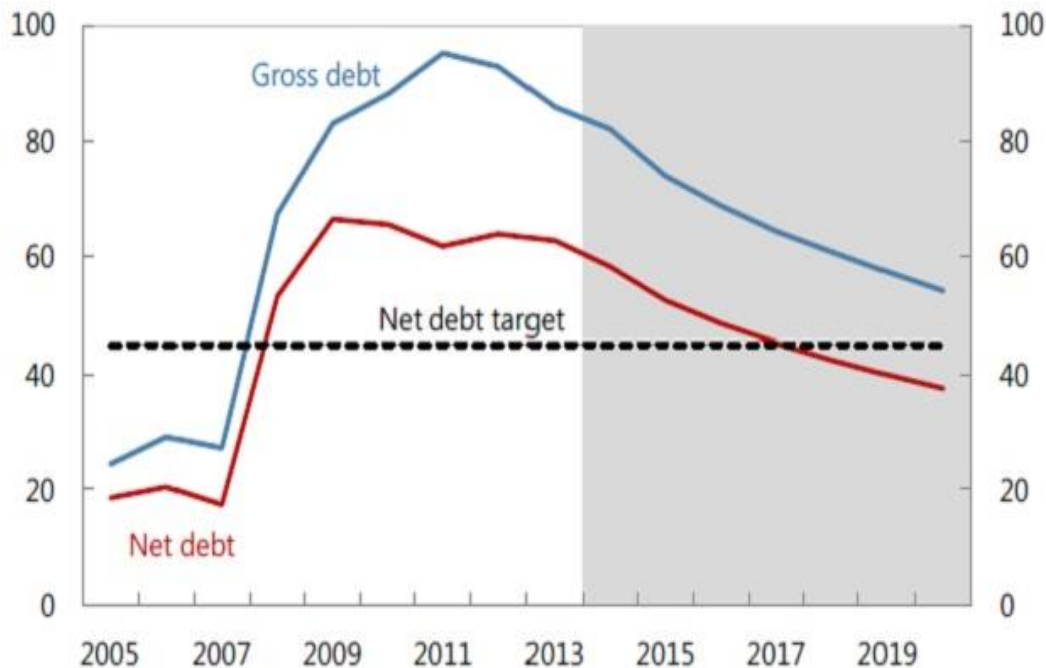
Financijsko tržište je postalo pohlepno i htjelo iskoristiti dobru situaciju za što veći profit. Hipotekarni krediti koji se smatraju glavnim krivcem globalne financijske krize, su sve više rasli u udjelu ukupno odobrenih kredita. Pod povećanim brojem hipoteka, bilo je samo pitanje vremena kada će prve rate kredita propasti i dovesti nekretnine na bubanj. Usporedno sa porastom hipotekarnih kredita, raslo je i tržište nekretnine koje je pratilo sveopći optimizam te su cijene nerealno rasle. Kombinacijom tih dviju faktora bilo je očito da se takva situacija ne može održavati na dulji rok.

Pojavom sve rizičnijih kredita, povećavao se i broj neplatiša. Banke su preuzimale nekretnine u svoje vlasništvo te ih pokušavali unovčiti, no tržište nekretnina je postajalo polako zasićeno što je dovelo do padanja cijena na tom tržištu. Zbog nemogućnosti brze prodaje svojih nekretnina i još k tome ispod cijene, banke su odjednom suočene sa velikom nelikvidnošću koju niti američki FED nije mogao stabilizirati. Kada je 15. rujna 2007. jedna od najvećih banaka u SAD-u „Lehman Brothers“ banka podnijela zahtjev za bankrot koji do danas ostaje najveći bankrot u povijesti čovječanstva, otpočela je globalna financijska kriza. Kao domino efekt se proširila na sva razvijenija financijska tržišta uključujući Island. Islandsko financijsko tržište je do krize bilo veoma razvijeno kada se uzme u obzir veličina stanovnika i gospodarstva države."²⁸

²⁸ Rotković, F. (2013): Uzroci nastanka i posljedice financijske krize u Islandu, str. 9., 10. dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/641553.Uzroci_nastanka_i_posljedice_financijske_krize_u_Islandu.pdf

"Upravo je to razlog zašto je kriza teško pogodila zemlju. Drugi razlog, usko vezan za prethodno spomenuti jest i veličina bankarskog sektora koja je bila preglomazna za tako malu državicu, no o tome više u sljedećem potpoglavlju. Vidljiva povezanost globalne financijske krize sa krizom u Islandu se iskazuje u tržištu nekretnina koje je oslabilo ujedno kao i u Sjedinjenim Američkim Državama.

Zanimljiv primjer globalnog utjecaja na Island jest to što je islandska vlada prva u svijetu koja je odstupila od dužnosti upravo zbog financijske krize. Uzevši u obzir današnju međusobnu povezanost nacionalnih tržišta na globalnoj razini, lako je shvatiti kako se izuzetno snažan šok u financijski najrazvijenijoj zemlji svijeta može lako proširiti na ostale."²⁹

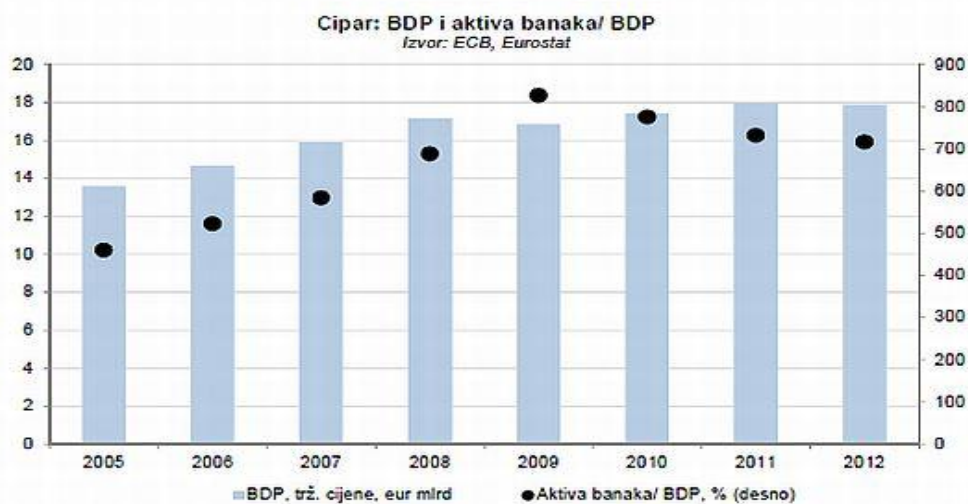
Slika 2. Javni dug Islanda (u % BDP-a)

Izvor : <http://www.index.hr/vijesti/clanak/cudesni-oporavak-islanda-pustili-banke-da-propadnu-a-direktorima-banaka-sudili-kao-kriminalcima/824724.aspx>

²⁹ Rotković, F. (2013): Uzroci nastanka i posljedice financijske krize u Islandu, str. 10., 11., dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/641553.Uzroci_nastanka_i_posljedice_financijske_krize_u_Islandu.pdf

4.2 CIPARSKA KRIZA

"Dvije najveće banke na Cipru, Bank of Cyprus i Laiki bank, su suština problema. U te se dvije banke zajedno nalazi preko dvije trećine svih depozita na Cipru. Uslijed negativnih šokova, pored većeg dijela grčkih državnih obveznica, došlo je do pada cijena nekretnina na Cipru i općenito rasta loših plasmana tih banaka. Na Cipru i u Grčkoj procjenjuje se da se izloženost ciparskih banaka grčkom privatnom sektoru kreće oko 22 mlrd eura, te su banke postale nesolventne."³⁰ "Kako su već neko vrijeme prije akutnog izbijanja krize mogle poslovati samo uz pomoć ECB-ova novca, one su očito bile i nelikvidne. Radi se o tzv. Emergency Liquidity Assistance-ELA, kreditu koji bankama daje središnja ciparska banka, ali koja je dio eurozone, dakle ECB tu pomoć može prekinuti. Taj dug ciparskih banaka iznosi 9 mlrd eura što je oko 50% BDP-a."³¹

Slika 3. Cipar: BDP i aktiva banaka/ BDP

Izvor: <http://www.poslovnih.hr/svijet-i-regija/ciparska-kriza-kako-ju-vidi-marko-skreb-236769>

³⁰ Škreb, M. (2013): Ne moramo se bojati Ciparskog sindroma, dostupno na: <http://lider.media/aktualno/biznis-i-politika/hrvatska/skreb-ne-moramo-se-bojati-ciparskog-sindroma/>

³¹ Škreb, M. (2013): Ciparska kriza kako je vidi Marko Škreb, dostupno na: <http://www.poslovnih.hr/svijet-i-regija/ciparska-kriza-kako-ju-vidi-marko-skreb-236769>

"Sredinom ožujka ove godine došlo je do prvog pokušaja spašavanja banaka u dogovoru novog predsjednika Anastasiadesa. Prema inicijalnom prijedlogu, razlika između ukupnog iznosa za spas i obećanog paketa pomoći od 10 mlrd eura trebala se namiriti kroz jednokratno oporezivanje depozita. Trebali su se oporezivati iznosi depozita koji se u EU smatraju osiguranima, dakle do 100.000 eura, po stopi od 6,75% i oni iznad toga po stopi od 9,9%.

Iako je novoizabrani ciparski predsjednik na sastanku u Bruxellesu početkom ožujka to prihvatio, ciparski je parlament taj prijedlog jednoglasno odbio. Nakon nekoliko dramatičnih dana traženja alternativnih rješenja koja su, prema medijima, uključivala različita rješenja, od većeg financijskog angažmana ruske strane do različitih oblika monetizacije budućih priljeva od ciparskih prirodnih resursa, ipak je nađeno rješenje kako naći oko 7 mlrd eura unutar Cipra."³² Kod ciparske krize pokazalo se da plan spašavanja i nije bio od velike koristi jer spašavanje nije bilo u potpunosti uspješno. Radilo se o nedovoljno dobro razrađenom planu koji nije donio dobre rezultate.

³² Škreb, M. (2013): Ciparska kriza kako je vidi Marko Škreb, dostupno na: <http://www.poslovni.hr/svijet-i-regija/ciparska-kriza-kako-ju-vidi-marko-skreb-236769>

5. BANKARSKE KRIZE U SAD-U

"Bankarska kriza u SAD-u trajala je šest godina. Njezin početak bio je 1985 godine i trajala je sve do 1991. godine. SAD je imao stabilan bankarski i finansijski sektor u vremenu od pedeset godina nakon velike ekonomske krize. Početkom osamdesetih godina primjećene su nepravilnosti koje su najavljivale početak nove krize. Kriza koja je tada zahvatila finansijskih sustav SAD-a u drugoj polovici osamdesetih godina, rezultirala je bankrotom 1065 banaka i 736 štedionica u vremenskom razdoblju od 1985. godine do 1991. godine. Kriza je najviše pogodila sektor štedionica. Uzrok velike opasnosti da kriza zahvati i sektor poslovnog bankarstva bio je u neadekvatnosti sistema osiguranja depozita, nedosljednosti u primjeni računovodstvenih standarda te neotklonjenim globalnim problemima. 1982 godine dogodila se propast velike banke Penn Square.

Ovaj propast utjecajne banke bio je pokazatelj ozbiljne krize jer je Penn Square bila povezana s velikim brojem drugih banaka. Jedna od njih bila je i Continental Illinois Bank of Chicago, banka koja je bila sedma po veličini u SAD-u koja je zbog otkupa više od 450 zajmova velike Penn Square banke zapala u velike i ozbiljne probleme. Informacije o nepovoljnoj situaciji i gubitcima Continental Illinois Banke počele su se širiti u javnosti što je rezultiralo time da je 1984. godine došlo do velikog povlačenja sredstava od strane komitenata banke. U vremenskom razdoblju od šezdeset dana Continental Illinois izgubila je više od šezdeset milijardi USD depozita.

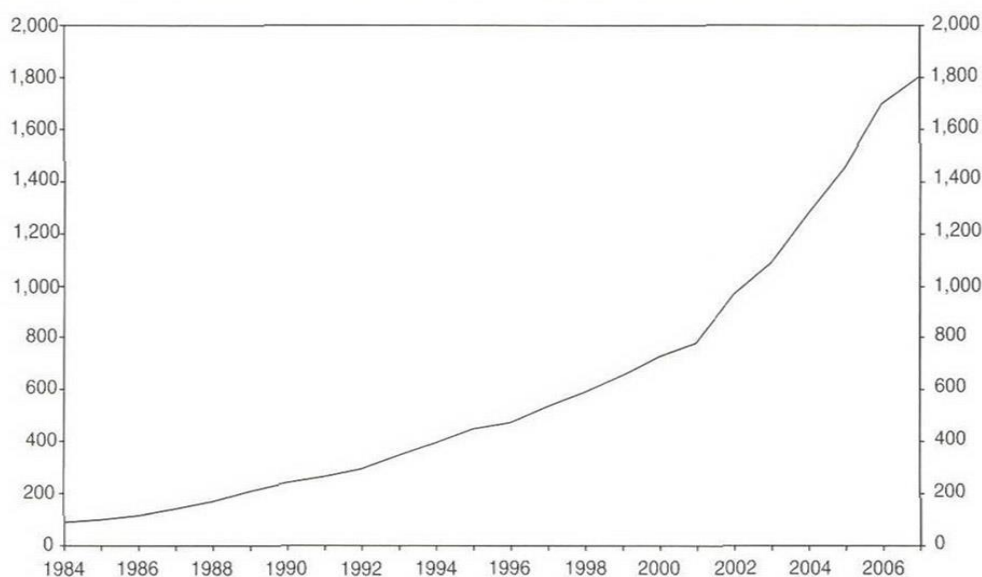
U devetom mjesecu 1984 godine, nadležno tijelo za regulaciju izdalo je garanciju za jedanaest najvećih banaka, da iza njih u svakom trenutku stoji država i da su njihovi deponenti sigurni, a sve sa ciljem kako bi se smanjilo panično povlačenje depozita i kako bi ojačalo povjerenje u bankovni sustav. Ovakav potez nadležnog tijela zadržao se do 1991. godine i zaustavio je povlačenje depozita te ozbiljniju krizu bankovnog sustava. Regulativni okvir bankarskog i finansijskog sustava ustanovljen je tridesetih godina u SAD-u. Sustav štedionica uspostavljen je kao zajednička institucija i kao sustav za kreditiranje uglavnom stambene izgradnje i drugih nekretnina."³³

³³ Preboč, G. (2010): Bankarske krize i restrukturiranje banaka, str. 47., dostupno na: <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/attachment.php?attachmentid=909&d=1278341231>

"Uz odobrene porezne olakšice stvorio se povoljan ambijent za rast sustava obveznica, no tijekom 50-ih i 60-ih godina usljedile su tržišne i institucionalne promjene koje su uzrokovale krizu štedionica koja se pojavila osamdesetih i devedesetih godina. Bila su dva temeljna uzroka krize. Prvi se uzrok nalazio u promjeni porezne regulative, a drugi je bio u rastu tržišnih i depozitnih kamatnih stopa koji je doveo do slabljenja profitabilnosti štedionica.

Osamdesetih godina donesen je novi propis o deregulaciji depozitnih institucija i monetarnoj kontroli kojim se nastojao spasiti sektor štedionica, poboljšati njegova konkurentna pozicija i fleksibilnost. Poboljšanje položaja štedionica bilo je uzrokovano i zakonom Garn-st Germain iz 1982 godine. Ovim je štedionicama omogućen ulaz u komercijalne zajmove, uključivši i visoko rizične i tzv. junk obveznice. Dozvoljena je proporcija potrošačkih i hipotekarnih zajmova u odnosu na ukupna sredstva. Oporavak štedionica dogodio se iznenada, baš onako kako je i započeo."³⁴

Figure 3 Total Residential Loans for Large Commercial Banks

Notes: Total residential loans for banks with assets greater than \$1 billion.
Source: John Krainer, Federal Reserve Bank of San Francisco.

Slika 4. Ukupni stambeni krediti za velike komercijalne banke

Izvor: <http://callisto.ggsrv.com/imgsrv/FastFetch/UBER1/ZI-0EQU-2009-SPR00-LASON-79-1>

³⁴ Preboč, G. (2010): Bankarske krize i restrukturiranje banaka, str. 47., 48., dostupno na: <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/attachment.php?attachmentid=909&d=1278341231>

5.1 TEMELJNI UZROCI FINACIJSKE KRIZE U SAD-u

"Bez obzira na prethodno spominjanu krizu vezanu uz Continental Illinois Banku i krizu štedionica te to što su se dogodile u istom periodu, ove dvije krize i nemaju zajedničkih karakteristika, kako u načinu poslovanja tako ni u procesu spašavanja od krize tj postupku oporavka.

Međutim, kao zajednički uzrok zbog kojeg je došlo do krizne situacije dalo bi se raspraviti o nedostacima sistema regulacije. Taj je sistem kao što je u gornjem tekstu navedeno, uspostavljen tridesetih godina i tada je osiguravao stabilnost finacijskog i bankovnog sustava, a početkom osamdesetih godina taj isti sistem postao je jedan od uzroka krize.

Slabosti ovog sistema regulacije odnosile su se na:

- 1) Slabosti sistema osiguranja depozita u pogledu njegove nemogućnosti da spriječi depozitne institucije da prekomjerno povećuju svoju izloženost
- 2.) Problem ovlaštenja regulativnih tijela bez osiguranja od rizika da sami regulatori mogu donijeti loše odluke-regulatorni rizik.
- 3.)Druge slabosti koje se odnose na zabranu poslovnim bankama da plaćaju kamate na depozite po viđenju i kamatnih stopa na oročene i štedne depozite"³⁵

"Križa štedionica određena je sa sljedećih šest faktora: -Nefleksibilnost portfelja i neiskustvo u upravljanju - Visoke i promjenjive kamatne stope u vremenskom razdoblju od 1979.-1982. godine, - Finacijska deregulacija i povećanja - Promjene ostalih eksternih faktora, - Prijevare, - Moralni rizik"³⁶

³⁵ Preboč, G. (2010): Bankarske krize i restrukturiranje banaka, str. 48., dostupno na: <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/attachment.php?attachmentid=909&d=1278341231>

³⁶ Preboč, G. (2010): Bankarske krize i restrukturiranje banaka, str. 49., dostupno na: <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/attachment.php?attachmentid=909&d=1278341231>

5.2 RJEŠAVANJE KRIZE ŠTEDIONICA U SAD-U

S obzirom da se kriza morala zaustaviti nastojalo se određenim postupcima to i napraviti. Neki od postupaka bili su: smjene managementa štedionica, uvođenje viših kamatnih stopa, uvođenje viših premija osiguranja depozita itd. 1989. godine donesen je zakon o reformi i oporavku finansijskih institucija te je ovaj zakon doveo do posuđivanja 50 milijardi USD prodajom dugoročnih državnih obveznica. Ključne odredbe zakona bile su: nova regulativna struktura, nova ograničenja sigurnosti i zdravlja te financiranje nesolventnih štedionica.³⁷

5.3 FINANCIJSKA KRIZA U SAD-u 2007. GODINE

U osmom mjesecu, točnije 7. kolovoza 2007. godine pojavili su se znakovi finansijske krize u SAD-u. Ova je kriza u roku od godine dana (2007. i 2008. godine) dosegla globalni opseg i postala najtežom finansijskom krizom još od razdoblja. Velike depresije 1930-ih godina. Započela je krizom tržišta nekretnina u Sjedinim američkim državama pod nazivom Subprimecrisis. Uzrok ovako velike krize bio je u brzom padu cijena nekretnina u SAD-u koje su se nakon dugog razdoblja rasta cijena razvile u nerealnim razmjerima.

Kriza na području svjetskih finansijskih dovela je i do gospodarske recesije koja je potrajala godinama nakon toga. Dogodili su se brojni globalni gubitci i stečajevi tvrtki iz područja finansijskog sektora. Niz banaka i ostalih finansijskih institucija bankrotirao je ili je preuzet od strane države i konkurenata. U tom periodu krize pojavljivalo se sve više dužnika koji nisu bili u stanju podmiriti svoje obveze iz kredita, što zbog rasta kamatne stope, što zbog manjka vlastitih prihoda.

Zbog preprodaje kredita bankama u cijelom svijetu, kriza se proširila i postala globalna finansijska kriza. Na početku su uglavnom bili u problemima subprime krediti koji su bili namjenjeni za kreditiranje osoba s niskim dohotkom i bonitetom. Subprime kriza prisilila je vlast SAD-a da preuzme kontrolu nad dvije najveće hipotekarne banke države.³⁸

³⁷ Preboč, G. (2010): Bankarske krize i restrukturiranje banaka, str. 49., dostupno na: <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/attachment.php?attachmentid=909&d=1278341231>

³⁸ Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Svjetska_financijska_kriza_od_2007._godine

U siječnju 2009.godine MMF je izračunao da svota koju treba otpisati kao gubitak bankatskog sustava na kredite vrijednosnica u SAD-u iznosi 2,2 trilijuna. Što se tiče kamatnih stopa, krizi je prethodilo dugo razdoblje niskih realnih i kamatnih stopa.

Od osamdesetih godina kamatne stope su u svijetu veće od stope rasta bruto domaćeg proizvoda. Velika novčana štednja u velikom dijelu svijeta tražila je mogućnost isplativog ulaganja na financijskim tržištima i to je dovelo podcijenjivanja rizika ulaganja povezanog s hipotekarnim kreditima.

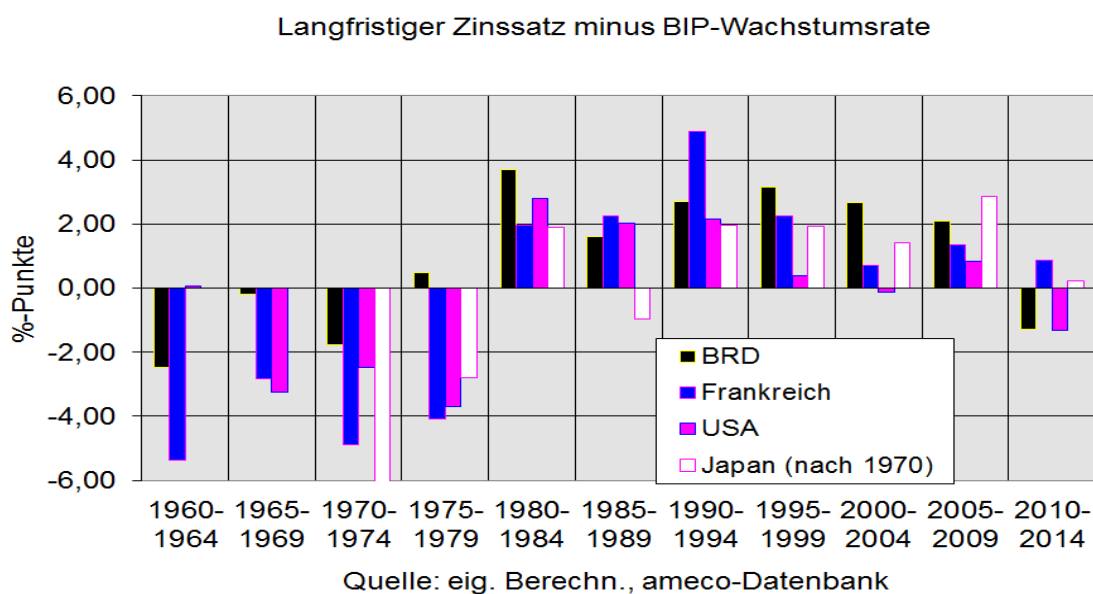
Nakon velikog pada vrijednosti dionica tijekom nastanka dot-com krize, središnja američka banka je za stimulaciju američkog gospodarstva snizila kamatne stope na vrlo nisku razinu. S tim niskim kamatima počeo je ubrzani rast cijena nekretnina u SAD. Dodatno je djelovao i vanjskotrgovinski deficit u SAD koji je bio financiran novčanim sredstvima tržišta kapitala.

Kina je značajne dijelove viška prihoda od izvoza ulagala u vrijednosnice Sjedinjenih Država, što je snizilo efektivnu godišnju kamatnu stopu državnih vrijednosnica. Politika niskih kamatnih stopa provedena je u velikom dijelu drugih industrijski razvijenih zemalja. Temeljem niskih kamatnih stopa, osobama slabijeg imovinskog stanja bilo je omogućeno da priušte sebi dom.

Zbog takve politike, banke su odobravale kredite s promjenjivom kamatnom stopom zajmoprimcima s umjerenim ratingom. Zbog niske kamatne stope, rate su u početku bile male. Rizik od povišenja kamatne stope snosili su dužnici, čega oni često nisu bili svjesni pri dizanju kredita. Zbog rasta potražnje, rasle su cijene nekretnina. Banke su koristile taj razvoj da bi dužnicima nudile dodatne kredite.³⁹

³⁹ Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Svjetska_financijska_kriza_od_2007._godine

Uz stalni rast cijena nekretnina, u slučaju nesolventnosti dužnika, kredit je banka mogla namiriti iz prodaje imovine uz višu tržišnu vrijednost. Banke su se osjećale sigurnima, a uz rast cijena dužnici su vjerovali, da u hitnim slučajevima mogu preprodati nekretninu s dobitkom i vratiti dug hipoteke. Gradnja velikoga broja nekretnina dovela je do preporoda građevinarstva i rasta potrošačke potražnje

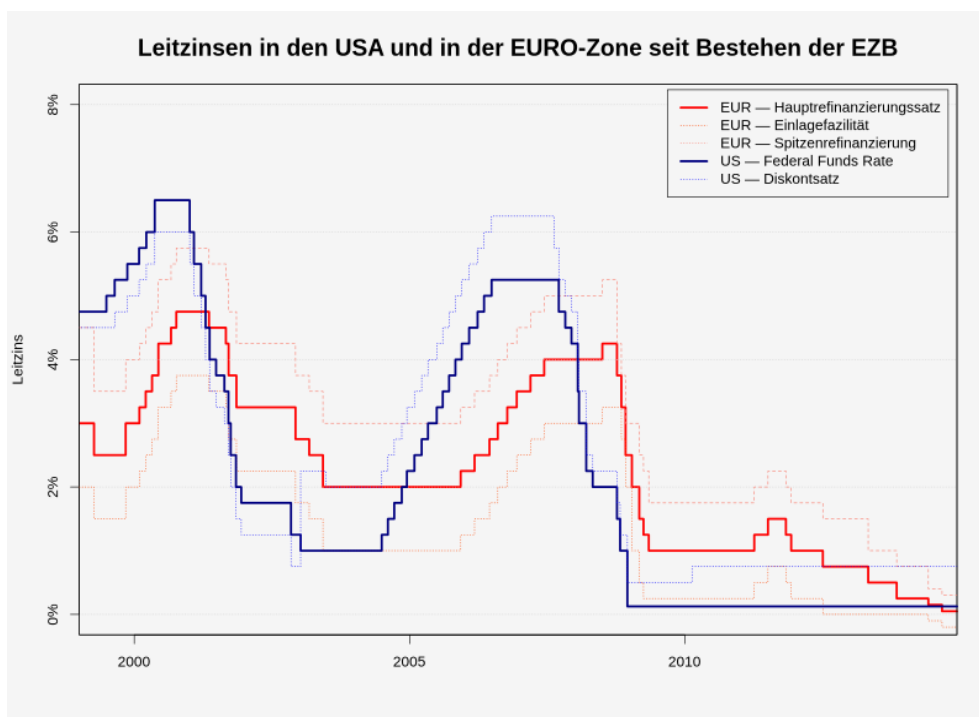
Slika 5. Dugoročna kamatna stopa rasta umanjena za BDP

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Svjetska_financijska_kriza_od_2007._godine#/media/File:ZinsWachsDiff.PNG

U 2005. godini došlo je do usporavanja gospodarstva u Sjedinjenim Američkim Državama, te su se u lipnju 2006. godine naknadno povećale kamatne stope središnje američke banke na do 5,25% što je izazvalo lančanu reakciju. Zajmoprimci s niskim dohodcima nakon povećanih stopa promjenjivih kredita nisu više mogli vraćati hipoteke i morali su prodavati svoje kuće. Rastući broj nekretnina na prodaji, doveo je do pada vrijednosti nekretnina. Nesolventnost dužnika je tada dovela i banke i investitore do gubitaka.⁴⁰

⁴⁰ Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Svjetska_financijska_kriza_od_2007._godine

U proljeće 2007. u Sjedinjenim Državama nekoliko desetaka banaka, koje su bile specijalizirane na financiranje ove vrste kredita nekretnina, predale su zahtjev za stečaj. Stečaj Lehman Brothersa 15. rujna 2008. na svjetskom međubankovnom tržištu je doveo do vrste paralize. Europska središnja banka je u prosinca 2007.godine ponudila više od 180 milijardi dolara za ublažavanje financijskih napetosti. Dana, 8. listopada 2008. godine sedam od vodećih banaka, uključujući Bank of England i Swiss National Bank smanjile su kamatne stope. Europska središnja banka smanjila je 6. studenog 2008. kamatnu stopu na 3,25%.⁴¹

Slika 6. Ključne kamatne stope u SAD-u i eurozoni

Izvor: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Datoteka:LeitzinsenDE.svg>

⁴¹ Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Svjetska_financijska_kriza_od_2007._godine

6. BANKARSKE KRIZE NA OSTALIM FINANCIJSKIM TRŽIŠTIMA

Bankovne krize predstavljaju gubitak povjerenja u banke koji uzrokuje masovne navale ulagača sa zahtjevima za povlačenje sredstava, nekad česte pojave, rjeđe otkako je uvedeno državno osiguranje depozita i stroža regulacija u bankarstvo. Bankovne se obveze uglavnom sastoje od depozita po viđenju, a bankovna sredstva su nelikvidna, tj. sustav u cjelini ne može isplatiti ulagače ako se svi odjednom pojave na šalteru. Solventna banka s velikim brojem zahtjeva za podizanje uloga može svoja sredstva prodati drugim bankama na tržištu, kako bi udovoljila željama ulagača.

Međutim, bankovni sustav u cjelini ne može apsorbirati zahtjeve svih ulagača u svim bankama. Sklonost krizi je manja ako postoji središnja banka koja pravovremeno intervenira te ako umjesto velikog broja manjih banaka postoji manji broj banaka koje usklađuju svoje djelatnosti.⁴² "Sve se više država našlo u začaranom krugu. Financijska nestabilnost gušila je gospodarski rast, a to je dovelo do smanjenja poreznih prihoda i rasta državnog duga.

Zbog rasta duga porasli su troškovi pozajmljivanja države, što je poticalo financijsku nestabilnost. Postavilo se i pitanje je li institucionalni ustroj ekonomske i monetarne unije i eura primjeren za krizna vremena. Kao posljedica toga Grčka, a zatim i Irska, Portugal, Španjolska i Cipar više nisu mogle pozajmljivati na financijskim tržištima uz prihvatljive kamate. Zatražena je pomoć EU-a, što je dovelo do stvaranja mehanizma za rješavanje kriza i financijskih zaštitnih mehanizama, tj. velikih rezervnih fondova kojima se mogu koristiti države europodručja suočene s financijskim teškoćama.

Posljedično, Grčka, a kasnije i Irska, Portugal, Španjolska i Cipar s vremenom više nisu mogle ulaziti u zajmove na financijskim tržištima s razumnim kamatama. U takvoj situaciji morala je nastupiti EU, što je rezultiralo stvaranjem mehanizma rješavanja krize i financijskih zaštitnih mreža, odnosno velikih fondova koji su služili kao osiguranje u slučaju nužde za države europodručja koje bi se našle u financijskim poteškoćama."⁴³

⁴² Dostupno na: <http://limun.hr/main.aspx?id=27409&Page=>

⁴³ Dostupno na: http://ec.europa.eu/economy_finance/explained/the_financial_and_economic_crisis/why_did_the_crisis_spread/index_hr.htm

6.1 BANKOVNA KRIZA U RH

"Troškovi dviju velikih bankarskih kriza u Hrvatskoj od njezina osamostaljenja stajale su oko 5,5 milijardi dolara (oko 44 milijarde kuna). Tu je procjenu iznio guverner Hrvatske narodne banke Marko Škreb, koji prvu krizu smješta u razdoblje od 1991. do 1996, a drugu na početak 1998, s krizom Dubrovačke banke. Prvi veliki trošak bankarskih kriza bio je izdavanje tzv. velikih obveznica god. 1991, koji se procjenjuje na 990 milijuna dolara. Drugi je pretvaranje tzv. stare devizne štednje u javni dug 1992, u iznosu 3,19 milijardi dolara. U razdoblju od 1995/96. godine uslijedila je sanacija četiriju banaka: Slavonske, Riječke, Splitske i Privredne banke Zagreb - čiji se trošak procjenjuje na 473 milijuna dolara. Tako se sveukupni trošak prve bankarske krize od 1991. do 1996. okvirno procjenjuje na 4,653 milijardi dolara.

Druga bankarska kriza započela je krizom Dubrovačke banke, koja je na kraju otišla u sanaciju, ali je niz drugih banaka otišao u stečaj. U razdoblju 1998. i 1999. HNB je zatražila stečaj za devet banaka i četiri štedionice od kojih svi nisu odobreni, a predložen je i stečaj za još tri banke i jednu štedionicu. U tom su razdoblju u sanaciju otišle dvije banke, Dubrovačka i Croatia banka. Taj se stečajni trošak procjenjuje na 374 milijuna dolara. Ukupni trošak za osiguranu štednju u bankama u stečaju procjenjuje se na 400 milijuna dolara, a taj trošak bit će dodatno uvećan za 50 milijuna odu li u stečaj i dvije banke, Hrvatska gospodarska banka i Agroobrtnička banka.

HNB i većina članova Vlade rješenje za obje banke vide u njihovoj dokapitalizaciji, odnosno pronalaženju strateškog partnera kako se ne bi opteretio državni proračun i sve to prenijelo na teret poreznih obveznika. Naime, prema iznesenim podacima u slučaju sanacije tih dviju banaka bilo bi potrebno 200 do 250 milijuna kuna proračunskog novca za Istarsku te 94 milijuna za Cibale banku. Stečaj bi pak samo u slučaju Istarske banke koštao 682 milijuna, koliki je iznos osigurane štednje (do 100.000 kuna) u toj banci."⁴⁴

⁴⁴ Dostupno na: <http://www.monitor.hr/clanci/dvije-velike-bankarske-krize-stajale-su-hrvatsku-44-milijarde-kuna/6886/>

6.2 BANKOVNA KRIZA U RH 1998. GODINE

"Najveća je bankovna kriza u suvremenoj hrvatskoj državi nastala u godini značajnog povećanja fiskalnih prihoda zahvaljujući uvođenju poreza na dodanu vrijednost, a veći su prihodi pribavljeni od poreznih obveznika rezultirali drastičnim povećanjem fiskalnih rashoda u rebalansu proračuna. Što se tiče makroekonomske razine može se govoriti i o smanjenju mogućnosti inozemnog zaduživanja nakon ruske i azijske krize, što je dovelo do deficita tekućeg računa platne bilance. Poslovanje skupine agresivnih, brzorastućih srednjih banaka čije su stope rasta bile oko četiri puta više od procijenjene stope rasta nominalnog BDP-a dovelo je do prijelomne točke.

U prethodnom razdoblju, ove banke imale su visoke kamatne stope na depozite kako bi privukle sredstva za svoje često vrlo rizične plasmane. To je navedene banke dovelo do insolventnosti i nelikvidnosti te u konačnici i do stečaja. Nudile su kamatne stope znatno više od tržišnog prosjeka i izdavale plasmane iznimno rizičnim komitentima, a često i povezanim osobama. Krajem 1996. godine ove su banke isplaćivale prosječnu kamatnu stopu od 12% na štedne i oročene depozite, a stabilne banke svega 8%. Agresivnu politiku kamatnih stopa nisu pratili adekvatni plasmani koji bi ove isplate omogućavali.

U 1998. godini banke su ostvarile ukupni gubitak od 1,3 milijarde kuna. U izvješću o stanju u bankovnom sustavu Republike Hrvatske podnesenom Saboru naslovljenom "Banke na raskrižju" koje je u rujnu 1997. godine najavilo mogućnost krize, zabilježeno je: Skupina agresivnih srednjih banaka ima zabrinjavajuće visok udio loše aktive od 9,3% u rizičnoj aktivi. U navedenom izvješću tu su skupinu banaka činile Dubrovačka banka, Glumina banka, Županijska banka, Hrvatska poštanska banka, Gradska banka, Komercijalna banka, Trgovačka banka, i Agroobrtnička banka. Od navedenih redovno je nastavila poslovati samo Hrvatska poštanska banka."⁴⁵

⁴⁵ Dostupno na:

[http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.\)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf](http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf), str 65., 66.

"Početkom 1998. godine Dubrovačka banka koje je bila peta po veličini u to vrijeme, prestala je redovno funkcionirati, a svega nekoliko mjeseci kasnije donesena je odluka o sanaciji po istom modelu po kojem su sanirane i velike banke u državnom vlasništvu. Brzina rješavanja problema bila je rezultat velike političke afere koja je pratila krizu ove banke. Poljuljano je povjerenje građana u depozite kod drugih banaka koje su se smatrale sudionicima ove afere, i premda nije došlo do ukupnog smanjenja depozita u bankovnom sustavu došlo je do prilično značajne redistribucije depozita među bankama.

U srpnju 1998. godine šesta je banka po veličini prestala uredno ispunjavati svoje obveze, potom je krajem godine i početkom 1999. god. to isto učinilo još nekoliko manjih i srednjih banaka. Za razliku od Dubrovačke banke nije se pristupilo promptnoj sanaciji, te su ove banke praktično prestale raditi. U godišnjem izvješću HNB-a za 1998. godinu o krizi se govori na slijedeći način: "Nakon razdoblja koje je bilo obilježeno, s jedne strane, sanacijom četiriju velikih državnih banaka (Slavonska, Riječka, Splitska i Privredna banka) opterećenih u velikoj mjeri i nasljeđem iz prošlog sustava, te s druge strane otvaranjem većeg broja novih banaka i naglim širenjem bankovnog poslovanja, pokazalo se da brzi rast u dijelu banaka nije bio zasnovan na zdravim temeljima.

Stoga su se neke banke našle u ozbiljnim poteškoćama, čim je splasnuo visoki priljev štednje ostvarivan u prvim poratnim godinama, a obveze prema deponentima trebalo je izmirivati prihodima od plasmana prikupljenih sredstava. Budući da su pojedine banke velik dio kredita dale povezanim osobama, bez odgovarajućih jamstava i brige oko naplate potraživanja, vrlo brzo zapale su u nevolje s likvidnošću, iza kojih je na vidjelo izbila i njihova nesolventnost uzrokovana neodgovornim raspolaganjem tuđim novcem, ponegdje i s obilježjima kriminalne aktivnosti.

Prema nekim financijskim institucijama morale su biti poduzete drastične mjere isključivanja s tržišta. Na prijedlog Savjeta HNB tijekom 1997. i dijela 1998. godine donesene su odluke o pokretanju stečaja u osam banaka. Uz to, u Dubrovačkoj banci i Croatia banci, nakon imenovanja privremenog upravitelja i analize zatečenog stanja otvoren je postupak sanacije. U pojedine je banke gdje su kontrolni nalazi pokazali neke poremećaje u poslovanju, središnja banka uputila svoje povjerenike kako bi pomogli u otklanjanju nepravilnosti i u stabilizaciji poslovanja."⁴⁶

⁴⁶ Dostupno na:

[http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.\)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf](http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf), str 66., 67.

"Došlo je do prolaznog smanjivanja kunske i devizne štednje od ožujka do svibnja 1999. godine, a poslije toga štednja u hrvatskom bankovnom sustavu opet bilježi blagi, ali neprekinuti rast. Odstranjivanje problematičnih banaka s tržišta povoljno se odrazilo i na odnos ponude i potražnje na tržištu novca, a time i na smanjivanje kamatnih stopa.

Činjenice su da su troškovi sanacije pete banke po veličini bili su 2 posto BDP-a, a početne procjene pokazuju da su troškovi isplate osiguranih depozita iz ostalih propalih banaka oko 3 posto BDP-a. Ukratko, ukupni troškovi bankovnih kriza (1996. i 1998.) iznose barem oko 27 posto BDP-a. Te se krize ubrajaju među fiskalno najskuplje bankovne krize u modernoj povijesti. Samo za Dubrovačku banku, Vlada Republike Hrvatske donijela je odluku o izdavanju obveznica u iznosu od 2,601 milijarde kuna."⁴⁷

Slika 7. Ukupni depoziti građana u bankama u milijardima eura

Izvor: http://www.privredni.hr/images/vijesti/opcenito/zaba_graf1.JPG

Ukupni bankovni depoziti građana Republike Hrvatske su izraženi u eurima, unatoč krizi od kraja 2008. do kraja prošle godine povećani za više od 2,8 milijardi ili za 15% te dosegli iznos od 21,7 milijardi eura. Radi se o relativno skromnom prosječnom godišnjem rastu od 4,8% u usporedbi s dinamikom rasta depozita građana u pretkriznom razdoblju. Od 1999. do 2008. bankovni depoziti građana su u prosjeku rasli za čak 15,9% na godinu, te su tako u tom razdoblju gotovo učetverostručeni s 5 na 19 milijardi eura.⁴⁸

⁴⁷ Dostupno na:

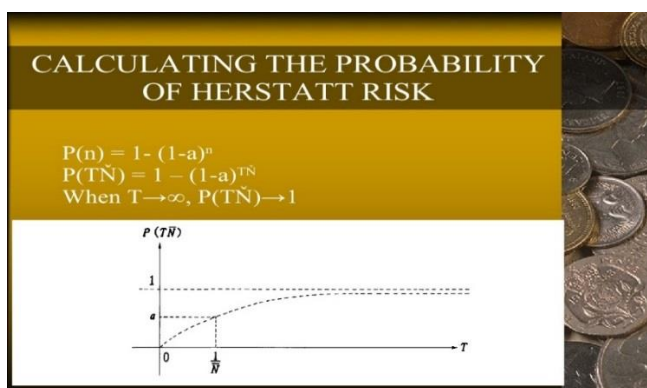
[http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.\)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf](http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf), str 67., 68.

⁴⁸ Dostupno na: <http://www.privredni.hr/component/content/archive?year=2013&month=10>

6.3 FINANCIJSKA KRIZA U NJEMAČKOJ

Veliki značaj na financijsku krizu imala je banka Herstatt 1974. godine, koja je bila u privatnom vlasništvu banaka. Slučaj Herstatt bio je najveći i najspektakularniji neuspjeh u njemačkom bankarstvu. U devetom mjesecu 1973. godine banka je bila prezadužena i zbog svojih dugovanja imala je gubitke čak do četiri puta veće od veličine vlastitog kapitala. Gubitci su bili rezultirani aprecijacijom dolara koja je bila nepredviđena. Nepovjerenje ostalih banaka u Herstatt dodatno je pogoršalo njeno stanje. Kada se nanizalo još neuspjeha, uprava banke bila je prisiljena zatvoriti svoje devizne pozicije.

Neuspjeh u banci više se nije mogao izbjegavati. Gubitak banke 1974. godine izosio je 470 milijuna, pa je banka 26. lipnja 1974. godine otišla u stečaj i banci je povučena dozvola za obavljanje bankarskih aktivnosti. Banka je imala visoku koncentraciju aktivnosti na području vanjske trgovine plaćanja. Tri velike njemačke banke nisu uspjele organizirati zajedničko spašavanje. Razlog takvog neuspjeha bio je u nedostatku znanja veličine stvarnog gubitka, te je zbog toga banka propala i oduzeto joj je pravo za obavljanje bankarskih poslova. Ova kriza imala je značajan utjecaj na regulatorni okvir. 1974. godine postavljena su određena načela kojima se ograničavao rizik akumuliran od strane banaka na njene devizne transakcije. Druga izmjena dogodila se 1976. godine koja je strogo ograničavala rizik u kreditnom poslovanju i čvršću kontrolu i nadzor od strane federalnog ureda za nadzor banaka.⁴⁹

Slika 8. Izračun vrijednosti Herstatt rizika Izvor: <http://image.slidesharecdn.com/5-herstatt-risk-and-collapse-of-herstatt-bank-1226726327418021-9/95/5-herstatt-risk-and-collapse-of-herstatt-bank-17-728.jpg?cb=1226697493>

⁴⁹ Basel Committee of Banking Supervision (2004): Bank Failures in Mature Economies, str 4., 5., 6.

6.4 FINANCIJSKA KRIZA U JAPANU TIJEKOM 1990-IH GODINA

Japanska ekonomija utonula je u probleme 1991. godine zbog velikih spekulacija, velikih iznosa kredita i malih ulaganja. Kada se Vlada uključila kako bi kontrolirala situaciju krediti su postali preteški za vraćanje, a investicije su dramatično pale. To je na kraju zaustavilo japansku ekonomiju zbog koje su izgubili jednu cijelu dekadu prije nego se razvoj i napredak nastavio. U tom razdoblju unatoč problemima japanska ekonomija nije upala u recesiju već je ili stala na nuli ili imala neznatan porast. Posljedice izgubljene dekade osjećaju se čak i danas. Do ožujka 2002., 180 depozitarnih institucija otopljeno pod osiguranje depozita.⁵⁰

6.5 BANKOVNA KRIZA U NORVEŠKOJ

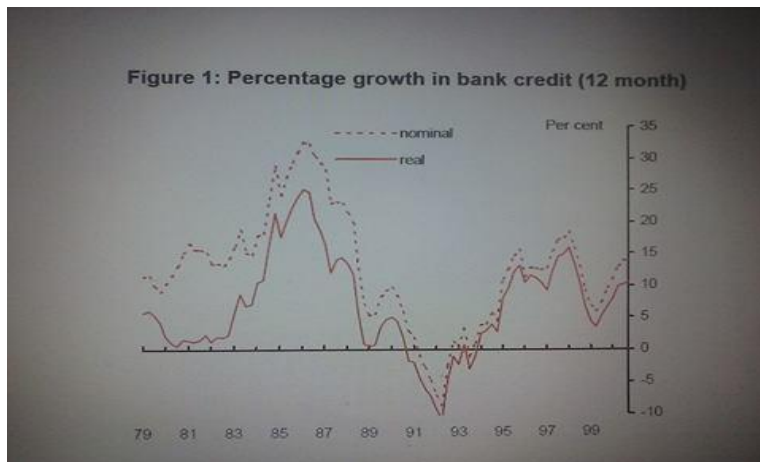
Norveška bankovna kriza započela je 1988. i trajala do 1993. godine. Kriza je bila najveća u jesen 1991. godine, a s njom su bile pogođene druga i četvrta najveća banaka u Norveškoj. Ove banke izgubile su sav svoj kapital i na takav način propale. Godinu dana prije početka Norveške bankovne krize, industrija se sastojala od 193 domaćih banaka od kojeg su njih 132 imale ukupnu aktivu manju od US \$ 100 milijuna svaka. Te su lokalne banke uglavnom radile s pojedinim fizičkim osobama i do neke mjere malim poduzećima. Uz ove banke, postojalo je i osam podružnica stranih banaka s kombiniranim tržišnim udjelom bankovnih kredita od 13 % i 14 %. Tada su četvrta i peta najveća banka Nor i Focus bile u velikoj mjeri dio regionalnih banaka. Fokus banka je uspostavljena tako što je bila spojena s četiri manje regionalne banke.

Gotovo su sve lokalne banke, većina manjih regionalnih banaka i četvrta najveća banka Nor bile organizirane kao štedne banke. Ostale, uključujući većinu velikih banaka, organizirane su kao poslovne banake u vlasništvu vanjskih dioničara. Do kraja 1988. godine, neke od štedionica počele su javno izdavati kapitalne potvrde. Što se tiče Regulacije i nadzora, nakon 1984. godine, banke su bile usmjerene na stjecanje udjela na tržištu.⁵¹

⁵⁰ Dostupno na: <http://kult.com.hr/velike-ekonomske-katastrofe-u-povijesti/>

⁵¹ Basel Committee of Banking Supervision (2004): Bank Failures in Mature Economies, str 15., 16.

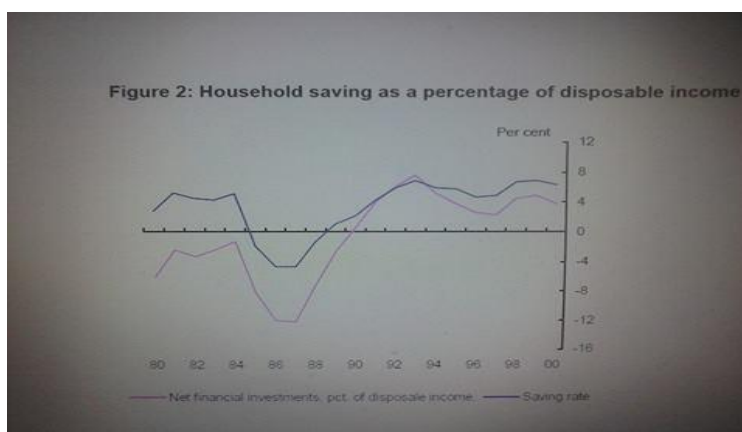
Ukupan broj u poslovnicama banaka rastao je od 1,983 do 2.177 između 1983 i 1987. godine. Broj banaka se proširo na nova geografska područja. Kao rezultat ovog događaja dogodio se rast kreditne aktivnosti banaka. Između prosinca 1984. i rujna 1986. godine, realni 12-o mjesečni rast bankovnih kredita bio je veći od 20% za sve.

Slika 9. Postotak rasta bankovnih kredita

Izvor: Banking crisis in mature economi, str. 17.

Ostali faktori također su pridonjeli rastu bankovnih kredita. Tijekom ranih 1980-ih, stambeno tržište je deregulirano. Između 1984. i 1987. godine, cijene kuća prilagođene za inflaciju porasle su za 24%, povećavajući sposobnost banke da ponudi hipoteke za kreditiranje households.⁵²

Slika 10. Štednja kućanstva u postotku od raspoloživog dohotka

Izvor: Banking crisis in mature economy, str. 18.

⁵² Basel Committe of Banking Supervision (2004): Bank Failures in Mature Economies, str 17.

7. REAKCIJE MONETARNIH I REGULATORNIH AUTORITETA I ANALIZA UČINKOVITOSTI

"Cilj monetarne politike je održavanje stabilnosti cijena. Osim održavanja stabilnosti cijena, ciljevi su joj i visoka zaposlenost, gospodarski rast, stabilnost kamatnih stopa, stabilnost financijskih tržišta i stabilnost deviznog tržišta. Glavni instrumenti monetarne politike su operacije na otvorenom tržištu, diskontna stopa i stopa obvezne pričuve.

Operacije na otvorenom tržištu - obuhvaćaju kupnju i prodaju državnih vrijednosnih papira. Kupnjom vrijednosnica središnja banka utječe na porast, a prodajom na smanjenje količine novca u optjecaju. Prednosti ovog instrumenta je u: većoj kontroli nad volumenom operacija, operacije su fleksibilne i precizne te se mogu koristiti u bilo kojem opsegu, lako se mogu izvršiti operacije sa suprotnim učinkom i operacije se mogu brzo provesti.

Diskontna stopa –stopa koju središnja banka naplaćuje prilikom pozajmljivanja bankama, a kojom središnja banka ostvaruje utjecaje na veličinu novčane mase. Porast diskontne stope poskupljuje zaduživanje banaka kod središnje banke, zbog čega banke smanjuju svoju kreditnu aktivnost, a što rezultira u smanjenju novčane mase. Smanjivanje diskontne stope, pak, imat će učinak na porast ponude novca.

Instrument obvezne pričuve – propisuju se obveze banaka na izdvajanje jednog dijela depozita i držanje u obliku pričuve u blagajni ili na izdvojenom računu kod središnje banke. Obvezna pričuva se utvrđuje u postotku propisanom s obzirom na vrstu, ročnost, veličinu i povećanje depozita i drugih obveza banke. Na sredstva izdvojena u obliku obvezne pričuve središnje banke ne plaćaju kamate ili to čine s vrlo malom stopom."⁵³

⁵³ Prof.dr.sc Ćurak, M. (2015): Središnja banka, str. 5.

"Monetarna politika modelira se uvođenjem triju instrumenata monetarne politike: stope obvezne pričuve na sve obveze banaka, stope obvezne pričuve na devizne obveze banaka te deviznih intervencija. Središnja banka ima diskrecijsko pravo upotrebe svih instrumenata monetarne politike. Ciljevi regulacije banaka su: osiguranje solventnosti i likvidnosti depozitne institucije i promicanje ekonomske efikasnosti.

Regulacijom se nastoji ostvariti kontrola stvaranja novca kroz odobravanje kredita radi ostvarivanja širih ekonomskih ciljeva (npr. visoka zaposlenost, niska stopa inflacije). Također, regulacijom se nastoji zaštititi investitora tj povećati povjerenje u investicijske zajednice. Distinkcijom između emitenta vrijednosnih papira različite kvalitete, omogućeno je lakše i jeftinije pribavljanje kapitala za najuspješnija društva.

Postoji potreba za adekvatnim snabdijevanjem kredita i osiguravanjem jednakosti s obzirom da banke opskrbljuju pojedince i poslovne subjekte kreditima u svrhu financiranja potrošnje i investicija. Antimonopolskom regulacijom izbjegava se koncentracija financijske snage unutar pojedine ili manjeg broja institucija."⁵⁴

⁵⁴ Prof.dr.sc Ćurak, M. (2015): Središnja banka, str. 12.

8. ZAKLJUČAK

Kada nastupi bankovna kriza, bankovno poslovanje je ugroženo i javnost gubi povjerenje u njezin sustav. Čest je slučaj da zbog panike ulagači prilažu zahtjev za povlačenjem sredstava što banci nimalo ne ide u korist. Poznata su dva smjera istraživanja bankarskih kriza. Prvi smjer odnosi se na proučavanje mikroekonomskih aspekata kriza, a drugi smjer traga za makroekonomskim indikatorima bankarskih kriza. Neki od ranih signala koji upozoravaju na problematične banke, a koji je mogu dovesti do propasti su: loši postupci prosuđivanja, promjene revizora, velike fluktuacije zaposlenih i promjene u upravi, javne pritužbe, nesposobna uprava te dominantan predsjednik uprave, visoki troškovi bez realnih odraza na poboljšanje poslovanja, uporaba političke moći, nagli rast aktive, problemi s likvidnošću, promjene revizora, kasna predaja izvješća o rezultatima poslovanja banaka. Kada nastupi kriza bitno je poduzeti određene mjere i korake za izlazak banke iz krize i njezin oporavak. Za početak, prvi i osnovni korak je utvrditi uzroke koji su doveli do krize, te instrumente pomoću kojih će se ukloniti deficit, a kojeg generira bankovni sektor. Da bi se riješili problemi potrebno je obaviti sanaciju, a te mjere donosi centralna banka i državne vlasti. Postupci sanacije poduzimaju se s ciljem financijskog oporavka banaka, racionalizacije bankovnog poslovanja i jačanja kapitala. Zaključak je da je učestala kontrola banaka od iznimne važnosti i da se kontinuiranim nadzorom banaka problemi mogu riješiti na samom početku dok ne uznapreduju, ako ih se na vrijeme uoči, i na takav način spriječiti katastrofalne posljedice.

9. LITERATURA:

Časopis:

1. Ahec-Šonje, A. (2002): Analiza osjetljivosti bankarskog sustava-primjena signalne metode, dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/44538>, str. 807-830
2. Basel Committee of Banking Supervision (2004): Bank Failures in Mature Economies, str. 4-17
3. Ćurak, M. (2015): Bankarstvo i osiguranje, str. 5-12
4. Đuro Benić (2012): Ekonomska kriza u Europi i Hrvatsko gospodarstvo, str. 848., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/138638>, str. 848-849
5. Ilić, M. (2013): Razvoj globalne financijske krize i utjecaj na promjene u financijskom sustavu i gospodarstvu, str. 88-89
6. Preboč, G. (2010): Bankarske krize i restrukturiranje banaka, str. 47., dostupno na: <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/attachment.php?attachmentid=909&d=1278341231>, str. 47-49
7. Prga, I. (2006): Stabilnost Hrvatskog bankovnog sustava-jesu li bankovne krize prošlost?, str. 141
8. Rotković, F. (2013): Uzroci nastanka i posljedice financijske krize u Islandu, str. 9., dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/641553.Uzroci_nastanka_i_posljedice_financijske_krize_u_Islandu.pdf, str. 9-11
9. Škreb, M. (2013): Ne moramo se bojati Ciparskog sindroma, dostupno na: <http://lider.media/aktualno/biznis-i-politika/hrvatska/skreb-ne-moramo-se-bojati-ciparskog-sindroma/>
10. Šonje V. (2013): Poruka Europske bankarske krize, dostupno na: <http://www.banka.hr/pouka-europske-bankarske-krize/print>

Izvor s Interneta:

11. <http://callisto.ggsrv.com/imgsrv/FastFetch/UBER1/ZI-0EQU-2009-SPR00-LASON-79-1>
12. <http://hrcak.srce.hr/file/44538>
13. http://ec.europa.eu/economy_finance/explained/the_financial_and_economic_crisis/why_did_the_crisis_spread/index_hr.htm
14. <http://kult.com.hr/velike-ekonomске-katastrofe-u-povijesti/>
15. [http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.\)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf,](http://oliver.efos.hr/~dsajter/PDF/4.)%20Krizne%20situacije%20u%20bank.%20sustavu%20RH.pdf)
16. <http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/attachment.php?attachmentid=909&d=1278341231>
17. <http://web.efzg.hr/dok/FIN/gkordic/FINANCIJSKE%20KRIZE.ppt>
18. <http://www.monitor.hr/clanci/dvije-velike-bankarske-krize-stajale-su-hrvatsku-44-milijarde-kuna/6886/>
19. <http://www.privredni.hr/component/content/archive?year=2013&month=10>